

Egy hiedelemmotívum biografikus funkciója. *Esetelemzés*²¹⁹

Tematika: a fűzfa felhasználása a népi gyógyászatban, a tárgykészítésben; a fűzfa eredettörténete; a fűzfa mágikus-rituális alkalmazásai; a fűzfa az élménytörténetekben; a fűzfa két világ határán.

Terminológia: csoda, biografikus funkció, mitogeográfia, mitikus botanika.

Korábban szó esett a hiedelemrendszer legkisebb, önálló jelentéssel rendelkező strukturális eleméről, a motívumról. A motívum narratívumokban való előfordulását vizsgálva a motívum biografikus funkcióját érjük tetten.

A fűz egyszerű, igénytelen, jelentéktelen fa. Ha kitűnik is társai közül, szerénységével teszi. Vizes talajban hamar gyökeret ereszt, nincs sudár koronája, sem hivalkodó virága, levele vagy termése. Ez általában jellemzi az Európában ismeretes mintegy 70 fajt.

A *Magyar Encyclopaediá*-ban Apáczai Csere János így foglalta össze korának (1653) tudását: „A fűzfa szörnyű hamar nő, sokáig él, mivel a megodvasodása után is sokáig nem vész éppen meg. Ez erősebb, avagy romlóbb. Az erősebb fekete, avagy fehér. A fekete a kertek mellett szerez legjobban nőni; a feje a folyóvizek mellett. A romlóbb még fejebb. A fűzfáknak szárasztó és temérdekítő erejek vagyon, főképpen az ő leveleinek és héjájának, levelei, ha borban megfőzetnek és megittatnak, a hastekeréseket megenyhítik”. (Apáczai Cs. J. 1653/1977: 306–307.) A kérgében, héjában és levelében található természetes hatóanyagok miatt mind a hivatalos, mind a népi gyógyászatban ismeretes. Korai (1578-as) magyar nyelvű természettudományi, a *Herbárium: az fáknak, füveknek nevekről, természetekről és hasznairól* című munkájában Melius Péter kólikát, köszvényt és fülfolyást gyógyító hatását említi. (Méliusz J. P. 1578/1978: 140.) A népi gyógyászat szakirodalmának tanúsága szerint hasonló javallatok máig ismertek. A Sóvidéken a fűz aranyeret, reumát gyógyító, valamint láz- és fájdalomcsillapító hatásáról tudnak (Gub J. 1996: 65). A mezőségi Detrehemtelepen, akárcsak a sóvidéki falvakban, szintén a fehér fűz ágait használták a felfúvódott szarvasmarha és juh kérődzésének beindításához (Keszeg 1981: 113, Gub J. 1996: 65).

A gyermekek játékhangszereik alapanyagaként ismerik a fűzfát. Fiatal ágai doromb, síp, kürt készítésére alkalmasak. (Gazda K. 1980: 456; Péntek J. – Szabó A. 1985: 283.) A felnőttek zsenge hajtásait kosárfonásra, vastagabb ágait szerszámnyél készítésére használják (Péntek J. – Szabó A. 1985: 284; Székely F. 1994: 102).

²¹⁹ Megjelent: Keszeg V. 1998a.

A fenti adatok szerint a fűzfának általános a benefikus hatása. Ezt látszik alátámasztani az az eredetmonda is, amely arról szól, hogy a fűzfát Krisztus megáldotta, amiért elrejtette őt üldözői elől. A monda bukovinai magyar változata a következő: *Mikor Krisztus urunkat a zsidók üldözték, Krisztus urunk bujkált, hogy az ellenség kezébe ne akadjon. Hát majdnem nyomon voltak már, majdnem elfogták, amikor egy fűzfához ért. A fűzfa, hogy Krisztus urunk alája ment, lehajtotta az ágait egész a földig, és eltakarta Krisztus urunkat úgy, hogy az üldözők nem találták meg. Azóta vannak a szomorú fűzfának olyan lecsüngő ágai.* (Istensegíts. Bosnyák 1977: 48.) Ezzel van összefüggésben az a hiedelem, amit Jankó János Kalotaszegen jegyzett fel: *A fűzfát, a néphit szerint, kerüli a villám.* (Jankó J. 1892/1993: 188.)

Egy román monda szerint a rekettye az első fák egyike volt. Szent György a névnapján egy rekettyésben járt, s az egyik fa gyökerében megbotlott. – *Berúgtál – kezdte gúnyolni a rekettye.* – *Amiért ezt mondtad – felelte Szent György –, senki se tiszteljen téged, csak az én napomon.*²²⁰ (T. Brill 1994: 38–39, 45.)

A fűzfát az év során a jelesnapok szertartásaiban mágikus-rituális funkcióban ritkán találjuk meg, tavaszi, s különösen Szent György napi felhasználása azonban gyakori. A virágvasárnap megszentelt barkának mágikus erőt tulajdonítottak. Egyaránt alkalmas volt a jégeső, a villám elhárítására és a gabonaföldek jégveréstől való megőrzésére. Torokfájás ellen szintén szentelt barkát nyeltek. (Pócs É. 1990: 537–538.) Csíkszentgyörgyön nagydő és betegség esetén a tűzbe dobták (Szabó A. – Péntek J. 1976: 121). Szendrey Zsigmond és Ákos babonagyűjtésében őrződött meg annak emléke, hogy a fűzfa segítségével Szent György napján a boszorkányok felismerhetőek. *A fűz ágai közül Szent György hajnalán kilesve bárki megláthatja a falubeli boszorkányokat: mind ott megy mezítelenül a csorda után.* (Fazakas I. – Székely Sz. M. 1990: 195.) Ilyen tekintetben tehát a hatása azonos a Luca és karácsony napja között faragott, az ünnep szombatján használt Luca-székével.

Az erdélyi román nyelvterületen, a magyar–román lakosságú Mezőség falvaiban Szent György, azaz a juhmérés napján zöld ágakba öltöztettek egy legényt, aki így vonult végig a falun s akit *papaludának*, *paparudának* neveztek. Vedrekből vizet zúdítottak rá, hogy a nyári esőt így biztosítsák. A mezőkeszűi és magyarpalatkai adatközlők a zöld ágak közül e célra a fűzfát nevezték meg. A másik ajánlott fa a bodza. (A. Fochi 1976: 222.) *A fiatalok ők feőteztek itt is. Csináltak... egyiket behúzták olyan ződ ággol. Egészen. S aztán az jött, miko béhozták a juhakat. Aztán azak jöttek elől. Aztán úgy várták a vízzel, hogy öntözték őket.* (MK, 91 éves nő, 1994) *Akkor csináltak ott, ahol mentek ki a juhakka, csináltak*

²²⁰ A fenti mondának a román folklórban több változata is ismeretes, s ezekből az derül ki, hogy a fűzfa nem áldott, hanem többszörösen átkozott. E történetek szerint a fűzfa eredetileg sudár növésű, büszke fa volt. S mert épp ezért belőle készítették Krisztus keresztjét, Isten azzal büntette, hogy alacsony maradjon. Egy másik változat szerint pedig a gonoszok fűzfavesszővel verték az elítélt Krisztust. A fűz bánatában és szegényében lehajtotta ágait, s ezt az alakját máig megtartotta.

zód ágból feötöztettek egy illetőt szépen. Miko hozták bé a faluba a turmát,²²¹ vót egy illető itt előtte. És a fiatalak lesték, hogy hol jünnek, egy-egy veder vízzel s ráöntették. (MP, 82 éves nő, 1994) E példák arról tanúskodnak, hogy a fűz a tavaszi mágikus eljárások szükséges kelléke, akárcsak az ártó lények távoltartására szolgáló rózsaaág és lestyán.

Két adat arról szól, hogy bármikor alkalmas volt további mágikus cselekvések elvégzésére. Egy mezőbodonai adatközlő maga is kipróbálta az analógián alapuló mágikus eljárást: *Én a kicsi léányomnak, miko legelősző megnyírtam, arra tanítottak az öregek, hogy dobjam a ficfa tövibe. S mondjam, hogy: – Úgy nőjjen a haj, ahogy nő a ficfa. Legyen szép nagy haja. Meg is csináltam, miko elősző megnyírtuk, oda dobtam a ficfa tövibe.* (BO, 42 éves nő, 1985). Egy szentmátéi adatközlő pedig arról győződött meg, hogy a fűzfalevéllal le lehet olvasni az öntést: *Ma is van egy asszony, aki ma is tud olvasni. K. Ny. Ott lakik a sarkon, egy régi házban lakik. Az olvasatt, pont az én leánkámra, öntésbe. Sömöreg ütett a lábára ki. Annjira elterjedt, hogy elterjedt neki az egész kicsi lábán s a kicsi hasán és itt fenn. Jött a kékesi orvos, adatt valami vizet. Ahogy megkentem a vízzel, az én leánkám elájult. Megijedtem, hama lemostam. Szaladtam vele: – Istenem, meghalt a leánkám! Szaladtam az asszanhaz, s az olvasatt. Fűzfalevéllal olvasatt. Olvasatt három versen, s az én leánkám meggyógyult.* (SZM, 62 éves nő, 1994) E közlések a fűzfát további növényekkel állítják paradigmaticus viszonyba. Vízzetésre való alkalmassága a tövises kökénnyel valamint a galagonyával rokonítja, amelyekkel igézést lehet leolvasni. Általában pedig gyógyításra, a gonosz elhárítására, termékenységre való alkalmassága a mogyoróbokorral hozza kapcsolatba.

A fűzfa egy másik értéktartományban is elhelyezhető.

Egy veresegyházi asszony édesanyjától hallotta, hogyan cserélte őt ki a tisztátalan. *Azt mondta, hogy nem voltam megkeresztelve. Elment, me eküdték a sarlóval. Elküldték aratni. S eküdték a sarjúhaz. S azt mondja, letett egy fűzfabokorhoz. És ecce csak azt mondja, nekifogtam sírni, s amikor nekifogtam sírni, odajött s nem látott semmit. Na s hazajött, s azt mondja, hogyha hazajött, és minden nap mind gyengébb vótam, mind betegébb vótam, megcsinálták még a kicsi ingemet is, azt mondja, és má kezdtem, azt mondja, szőres lenni, szőres lenni, az egész bőrem. S vót itt né A. nén, egy vénasszan, nem tudam, ismertétek vagy nem, azt mondta édesanyámnak: – Fiam – azt mondta –, ne csinálj semmit – azt mondja –, kilenc kedden kilencsze vesd bé a kemencébe. S mit tudam én, mit csináltak, valami babanaságot csináltak. Kilenc mosolyág [!] szalmát meggyútatt kereken a kemencébe, a sütőkemencébe és ingemet bévetett kilencsze. Bévetett, kivett, bévetett, kivett. Kilenc kedden. Igen. S elhaladtam. [Nevet.] Ez igaz. Valami tisztátalanféle vót. Ez nem hazugság.* (VE, idős nő, 1994)

²²¹ Juhnyáj

A történet ismerős motívumokból építkezik. Köztudott, hogy a kisgyerek a születését követő első hat hétben fokozott veszélynek van kitéve. Nem szabad kivinni a házból, a házban nem szabad magára hagyni. Ha az anya mégis rákényszerül, akkor kést, ollót, villát vagy imádságos, énekes könyvet tesz melléje. Az adatközlőt édesanyja keresztleletlen, tehát védtelen állapotban hagyta magára, egy fűzfabokor alatt. Ekkortól kezdődött sorvadása, amit csupán a hevített kemencébe való kilencszeri bevetéssel lehetett megakadályozni. Ez közismerten a váltott gyermek visszacserélésének módja.

A felsődetreheimi, a beszélgetéskor 73 éves S. F. 1981-ben mesélte el fiatalkori kalandját, a tisztátalannal való találkozását. *Na hallgass ide, hogy megjártam én. Én jártam meg, nem senki. Má legényecske vótam, úgy tizenkilenc-húszéves vótam, jártam a léányokhoz Alsódetrére. Há, meek, Alsódetrére, a léányokhoz oda, há miko mentem le, jött, vót ott egy fűzfa, ott Alsódetrén a rét közepin, a Brána, a két falu közt. Há ott, ahogy mentünk, ecce csak megállok ott, olyan egy óra körül vót, jöttem hazafelé, jött, kijött vagy nyóc vagy kilenc kutya, de kutya vót, onnat a ficfábó kijött oda hozzám. Há, mi az öreg Isten, mi van itt, há mind ütöm a botta, erre is, arra is, mind, erre is, arra is, nem, sehogy se, nem tudak megmentődni sehogy se. Mit csináljak én itt? Há ementem úgy egy dobásnyjira, s mind úgy utánnom jött a kilenc kutya. Kilenc fehér kutya. Érted, fehér kutya. S minden, megmondom, hazajöttem akkor, s má megmentődtem vóna, s elmentem, s más este mondtam ennek a sógornak, vót egy alsódetrei sógorom, F. J.-nek hitták: – Nézd meg, te sógor, hogy megjártam az este. – Hogyne. – Meg biz én. – Hogy, te? – Nézd meg te, hogy kijött kilenc kutya, te, s nem tudtam mentődni sehogyse. – Há nem hiszem. Csak úgy beszélsz te, nem hiszem. – Na – mondam –, hadd e, me hónap este jössz te velem. – Jó, meek. Menyünk, há nem a fűzfábó, me vót egy híd, ott, a híd anutt kijött ott három nagy fehérnép, feketére öltözve s kezdtek verni. Mi az öreg Isten, mi [Nevet.], há mi van itt? Há mi hogy legyen? Akármit csináltunk, nem mentődtünk meg többet sehogy. Töllek. Még bémentünk a faluba, mind utánnunk vótak a fehérnépek. S úgy ütettek, úgy vertek, hogy... Fekete gúnyábo vótak, s utánnunk jöttek úgy. S há mondam, na mondam: – Mi van te S.? – Fiatal fehérnépek vótak vagy...? – Fiatal na, fiatal, úgy ütettek, fiú, hogy nem törődtek vellünk. Hát azt mondja a sógor, hogy: – Te, jusson eszedbe – azt mondja –, hogy csinálj keresztet a nyelvedde, me akkor megmentődsz. – Hogy, hogy a nyelvével? – Megcsináltuk a nyelvünkke a keresztet s eltűntek. – De az ember a nyelvét kereszt alakba fordítsa? Igen, igen, úgy fordítottad a nyelved, hogy csináltá keresztet. S akko megmentődté. (FD, 73 éves férfi, 1981)*

A találkozásra két egymás utáni este, éjszaka került sor, a határ ugyanazon részén. Első este a tisztátalan a rét közepén álló fűzfából kilenc fehér kutya alakjában jött elő. Harmadik este a közeli híd alól bujt elő három, feketébe öltözött fehérnép alakjában. A tapasztalatlan fiút sógora tanította meg a védekezésre.

A következő történet színhelye szintén egy fűzfa környéke. Itt szokott rendszeresen megjelenni a tisztátalan, ló formájában. Áldozatát hátára ragadva meghordozta az erdők

felett, amíg bakancsa teljesen tönkrement, majd pedig a közeli faluba vitte szórakozni. A történet elmesélője szemtanúja volt az áldozat visszaérkezésének, elkínzott állapotának. *Há jó, rendbe van, hazamentünk a faluból, bevásároltunk, péntek este vót. A malam, itt vót az út, s a híd, s a malam mellett vót két méter híd vagy három lehetett, egy nagy patak, de nagy víz vót. S ami esők vannak, ki szokatt önteni a malman alol s a malman fejul az udvarra. De ott 70-80 centis víz is szokatt lenni a közepin. A gödörbe. Azt mondja neki, fenn lakatt az emeleten a gépész, azt mondja: – Nincs ott – azt mondja –, J. – De igen. Azt mondja, itt van egy mosdótál, hozzan egy kicsi vizet, akko vót éppen egy nagy eső, a délután, hozzan egy kicsi vizet, hogy mosdjunk meg, mossuk meg a lábunkat. Na, ement ki. Ahogy kiment, kilenc, fél tíz lehetett. Ahogy ő kiment, egy nagy bokor fűcfa vót, ahonnan szoktuk merni a vizet mindég, s ott meg lehetett fogózni, meg vót csinálvo az a fűcfa, hogy ne essünk be. Há akko aztán ő, ahogy vett a tálbo, ekapta a... valami, evitte. Édesanyámék várták ott fent, hogy: – Nem jött még J., nem? Fúj, akkor neki a... már a rétek mind teli vótak vízzel, mindenütt, széna, amit kapott, vitt el. Na, hama mentek, mentek oda, hogy keressék, nem-e vitte el a víz. Má sírtak, sírátták az asszonyak, édesanyám, s a másik is, a gépésznek a felesége. Héj, ne beszéljenek, gyere, menjünk haza. Hazamentünk s na mondom nekik: – Menjenek bé s üljenek nyugodtan, meg kell ő jöjjen. Mintha úgy gondoltam vóna, így a malam ódalához támoszkadtam. Deckából vót a malam, nagy emeletes. És így amint állok s gondolkozok, mind néztem fel, a csillagakat mind vizsgáltom, s eccer csak hallak egy nagy zúgást. Úgy zúg, mind mikor egy raj méh jön. Hát egyszer látom, hogy jön J. Zsupp, úgy ledobta, belé a vízbe, mert ott nem fulladt meg. Úgyhogy még a víz felspriccolt, majdnem engemet is mind leöntött. Hát elmentem hamar, mert ha nem, ott fulladt vóna meg benne. Megfogtam hamar a lábát nekie s kihúztam. Kiatok édesapámnak: – Jöjjen édesapám, vigyük bé! Me nem tudatt menni. Bevittük s letettük a földre, az körülbelül, mit mondjak, egy óra hosszáig az a szemit ki nem nyitatta, az úgy tönkre vót téve, s a bakkancsának a talpja teljesen le vót menve, csak az a mezítláb lába vót, s a fűzője, be vót fűzve a bakkancs. Aztán kérdeztük tőlle, hogy hol járt. Azt mondja, elkapta ötet egy fehér ló, s ehozta ötet ide Záhra a menyecskéhez. Azt mondja, s mikor aztán beszélgetett vele, akkor visszahozta oda. Igen. Aztán e kellett bocsássák. A fák, az erdők tetején, ki tudja, hol vitte. (BO, 89 éves férfi, 1994)*

Egy újabb találkozás történetét szintén az esemény résztvevője meséli el. Faluja határában egy éjszaka éjfél körüli időben kétszer is látta az ördögöt. Először a fűzfák közül bukkan elő, majd a sánc vonalát követve tűnt el az erdőben. Másodszor a tóparti magas fűzfára mászott fel. *Jöttem a feleségemtő Botházáró. És lehetett egy óra éfél után. Hát, mit akarok mondani, hogy Botháza és Berkenyes közt a második hídnál, szép hóvilág vót, ősszel, jöttem az úton, s a vaspáca a kezemen s a kés a zsebembe. Nem féltem én senkitő, me huszonötéves fiú vótam, nem féltem én akárkitől. Hát eccer az ördög kibújik a fűzfák közül. De magos vót. Na eiszé, nem is fért vóna itt, olyan magos vót. Még kakastollú vót a kalapjába. Igen. Néztem így né. Így néztem né. A vaspácát megtámosztattam a lábam*

mellett, s gondolom, lesze te nagy, de kettőt réád húzak a pácáva. Egy kicsit férehúzta a fejit és kettő lépett az útan s túl vót, olyan magos vót. És a hídtól, vót egy nagy sánc, P. csinálta aztat a sáncat, hogy ne menjen a víz az ő helyire, a tóházi erdőtől lefelé. Hát ő nem ment se innet, se túl, a sánc közepibe, a víz közepin ment: – Top, top, top. Én megálltam, mi a fene lehet, nem kerüli meg a vizet se. [Nevet.] Igen. És bement a tóháti erdőbe, ott ültem, amég bement az erdőbe, hogy lássom, merre menyen. És bément az erdőbe. Bément az erdőbe s én elindultam. Apám künn lakatt a mezőn. És ahogy mentem hazafelé, ott Cs. J.-n alol vót egy kis tó, csinálták a kendereket az asszonyak. És ott vót egy nagy fűcfa. Hát szép hódvilág vót s csak látom, hogy valaki mászik fel a fűcfára. Ember. Ki lenne az most ilyenkor, mászik a fűcfára. Felmászott a fűcfára. Az olyant kurjantott egyet a fűcfán, ha nem hallszodatt Kolozsvárig, aztán soha. Mondom neki az útból: – Te kolléga, még kurjants egyet! – mondam. Akkorát szólt, hogy még csengett a fülem. Né, te, gondolom, ez az, amelyiket találtam ott az útan. Igen, az is vót. (FR, 75 éves férfi, 1985)

A történetek mindenike különös eseményt mond el. Reális személyek, az esetek nagy részében ők a narrátorok is, kivételes élményben részesülnek. Saját életterük, amelybe beleszülettek és amelyet aprólékosan ismernek, váratlanul, átmeneti jelleggel, átértékelődik, megnyílik a mitikum felé. Az események lezajlását egy külső, a természeti világon túli logika irányítja. A kísértet, a visszajáró halott alakjához közel álló ördög és tisztátalan maga is kísértő lény. Feltűnik, öntörvényűen cselekszik, öntörvényűen mozog a térben (fára mászik, vízen megy, repül) és az időben (siet, időzik; megjelenik és eltűnik). Olykor közömbös az emberrel szemben (a magyarfrátai férfi esete), máskor pedig agresszív, s agresszivitása az emberre irányul (a gyermek kicserélése, a legények megfutamítása). Ebben az esetben minden arra járó személy lehetséges áldozata (a felsődetreheimi férfi története), vagy pedig ismeretlen oknál fogva egyetlen áldozatot választ, akivel állandósítja kapcsolatát (a mezőbodoni férfi története). Mind feltűnése, mind az emberrel való kapcsolata, körülményeiben, jellegében, kimenetelében, következményeiben kitapasztalhatatlan, befolyásolhatatlan, előreláthatatlan, szabályozhatatlan.²²² Mindenik mitikus lény világa, akárcsak a tisztátalané, sajátosan szerveződik, sajátos paradigmára épül. Csak részlegesen, átmenetileg és sajátosan használják az emberi világot. A velük kapcsolatos élmény individuális és sajátos. Egyaránt lehet látás-, hallásélmény, tettük következménye betegség, gyógyulás, küzdelem, jutalom. A közösségi memóriában felhalmozódó individuális tapasztalatok, emocionális és epikus hagyományok kötik meg, tárolják, őrzik a „másik világ” tudatát. Olyan világ ez, amely választ ad a ráció számára érthetetlen, megmagyarázhatatlan, abszurd történésekre. Az okkeresésnek e másik világba való átbillenése feszültségeket old meg, vezet le.

²²² Az öntörvényűen lejátszódó esemény a *csoda*. A csoda etimológiája és szerkezete: Voigt V. 2004; Klaniczay G. 2004.

A két világ határát ezúttal a fűzfa képezi. Egyidőben tartozik az emberi és a mitikus világhoz, s ezáltal egyiket a másik felé nyitja meg. A fűzfa és környéke olyan tér, ahol a két világ azonos paradigmába szerveződik, az eltérő tér-, idő, használati és cselekvési stratégia ideiglenesen összehangolódik. A kettős realitásban való jelenvalóságot az ember döbbenettel éli meg, ez magyarázza a különleges élmények előadásának állandósulását és emotív töltését.

Az idézett történetekben a fűzfa az emberi léttér periferiáján található, ott, ahol az ember ritkán jár, s éjszaka még kevésbé. A csecsemő kicserélésére a falu határában kerül sor. A szomszéd faluba udvarolni járó legények a két falu között találkoznak a tisztátalannal. A negyedik történetben a legény elragadása szintén a falu szélén, a malom közelében történik.

A periferián való létezés mellett a víz közelsége magyarázza a fűzfa mitikus attribútumait. S. F. történetében a fűzfa és a híd, eltérő kinézésük, funkciójuk ellenére, egyenértékű.

És nem utolsósorban a fűzfa tulajdonságaival magyarázható a mitikus-mágikus töltet. A benne levő hatóanyagok, leveleinek ezüstös színe, az öreg fűz odvas volta, a szomorú-fűz lehajló ágai, a sípkészítésre való alkalmassága, korai kizöldülése indokolja a titokzassággal való kapcsolatát. Ezért válhatott már az antikvitásban a halál- és holdistennők szent fájává, s épült be később a boszorkányok és tündérek mitológiájába, amint azt Jankovics Marcell megállapítja róla. (Jankovics M. 1998: 43.)

A fűzfa, a vízzel összekapcsolódva a mitikus geográfia része,²²³ akár csak a temető, a sírgödör, a kút, a barlang, a szikla, a keresztút. A térszíni formák mitológiája a mitikus és a reális világ korrelációját valósítja meg. Az eredetmondák (a fűz lehajló ágai) a mitikus előidőbe helyezett történetekkel tanúsítják a világ mitikus lényektől való eredetét. A fűzfa közelében történt találkozások története pedig a mitikus lények létezését, világban való jelenlétét bizonyítja.

A fűzfa ugyanakkor a mitikus botanika részét is képezi. A fáknek, növényeknek a mitikus világgal való kapcsolata egy másfajta klasszifikációt eredményez, mint Karl Linné rendszerezése. A magyar mitológia adatai szerint az erdő a halottak birodalma, a bodza az ördög fája, a tövises ág, a lestyán, a fokhagyma távol tartja a boszorkányokat.

Következtetések

1. A fűzfát a botanika a növényfajok között tartja számon.
2. A fűzfa ága, héja, levele mágikus-rituális cselekvések eszköze.
3. Az léttérben található fűzfához biografikus események kapcsolódnak. A fűzfa a mitikus lények akciószférája. A fűzfához kapcsolódó élmények a személyes és a kollektív emlékezetben élnek tovább.

²²³ A *mitogeográfia* terminus forrása: C. Lévi-Strauss 1990: 194–230.